

เครือข่ายสิทธิ ผู้ลี้ภัยในประเทศไทย

ร่วมเสนอรายงานสำหรับการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของ
ประเทศไทย ภายใต้กลไกกระบวนการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน
(Universal Periodic Review) รอบที่ 3 สมัยประชุมที่ 39

Asia Pacific
Refugee Rights
Network

Refugee Rights
Litigation Project

ผู้ร่วมจัดทำ: Asia Pacific Refugee Rights Network, อดิวิชั่นแอกซัสประเทศไทย,
มูลนิธิศึกษาพัฒนาชุมชน, Refugee Rights Litigation Project

เครือข่ายสิทธิผู้ลี้ภัยในประเทศไทยร่วมเสนอรายงานสำหรับการทบทวน
สถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย ภายใต้กลไกกระบวนการทบทวน
สถานการณ์สิทธิมนุษยชน
(Universal Periodic Review) รอบที่ 3 สมัยประชุมที่ 39

ผู้ร่วมจัดทำ: Asia Pacific Refugee Rights Network, ไซแลมแอคเซสประเทศไทย,
มูลนิธิศักยภาพชุมชน, Refugee Rights Litigation Project

แม้ประเทศไทยไม่ได้เป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย พ.ศ. 2494
หรือพิธีสาร พ.ศ. 2510 แต่ประเทศไทยเป็นภาคีของอนุสัญญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยตั้งที่จะกล่าวต่อไป เครือข่ายสิทธิผู้ลี้ภัยก่อตั้งขึ้นเป็นการ
ชั่วคราว และมีเป้าหมายเพื่อสะท้อนภาพสถานการณ์ของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัย
ในประเทศไทย ทั้งในเขตเมืองและในค่ายที่พักพิงชั่วคราว จากมุมมองขององค์กร
ภาคประชาสังคมที่รณรงค์ในประเด็นผู้ลี้ภัย และให้ความสนับสนุนทั้งโดยตรง
และทางอ้อมต่อผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัย

เครือข่ายสิทธิผู้ลี้ภัยในประเทศไทยร่วมเสนอรายงาน กรณีประเทศไทย รอบที่ 3

กรอบตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย: กลไกการคัดกรองระดับชาติ

1. แม้ประเทศไทยได้รองรับประชากรผู้ลี้ภัยหลากหลายกลุ่มเป็นเวลายาวนาน ทศวรรษ แต่นโยบายระดับชาติเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยยังคงแยกส่วนกัน เกิดช่องว่างในการแก้ปัญหาผู้ลี้ภัย ประชากรผู้ลี้ภัยในประเทศไทยอาจแบ่งออกได้เป็นส่วนที่อยู่ในที่พักพิงชั่วคราวตามแนวพรมแดนไทยพม่า (ประมาณ 92,000 คน) และผู้ลี้ภัยในเขตเมือง (ประมาณ 5,000 คน)¹
2. ในปัจจุบัน ประเทศไทยไม่มีการพิจารณาสถานภาพผู้ลี้ภัย (RSD) แต่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR ช่วยเข้ามาทำบทบาทนี้ แต่เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2562 รัฐบาลไทยประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการคัดกรองคนต่างด้าวที่เข้ามาในราชอาณาจักร และไม่สามารถเดินทางกลับประเทศอันเป็นภูมิลำเนาได้ พ.ศ. 2562 เพื่อจัดทำกลไกคัดกรองระดับชาติ (NSM) แม้ว่าระเบียบฉบับนี้จะกล่าวถึง 'ผู้ได้รับการคุ้มครอง' แทนที่จะกล่าวถึงผู้ลี้ภัย แต่ในทางปฏิบัติก็ถือเป็นการรับรองให้มีกลไกคัดกรองผู้ลี้ภัยตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2560 โดยระเบียบนี้เริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2563 อย่างไรก็ตาม ยังคงอยู่ในขั้นเตรียมการ ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มี การพูดคุยถึงหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ และรายละเอียดส่วนใหญ่ยังไม่มีความชัดเจน รวมถึงไม่รู้ได้ว่าเมื่อไหร่ที่ผู้ลี้ภัยจะได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองภายใต้กลไกนี้

3. ในปัจจุบัน ไม่เป็นที่ชัดเจนว่า รัฐบาลไทยจะกีดกันกลุ่มที่ในปัจจุบันอยู่ใต้ความ
รับผิดชอบของสภาความมั่นคงแห่งชาติหรือไม่ รวมทั้งผู้ที่ลี้ภัยจากความ
ขัดแย้งในเมียนมา และชาวโรฮิงญา ชาวอุยกูร์ ชาวเกาหลีเหนือ และกลุ่มผู้เข้า
เมืองที่คล้ายคลึงกันซึ่งมีปัญหาด้านความมั่นคง สืบเนื่องจากการเมืองระหว่าง
ประเทศ หรืออาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
ของไทย² หากเป็นเช่นนั้น หมายถึงว่าจะมีผู้ลี้ภัยเพียงไม่มากนักที่จะสามารถ
เข้าถึงกลไกคัดกรองระดับชาติ และได้รับสถานะภายใต้กฎหมายไทยและสิทธิ
ที่เกี่ยวข้องกัน

4. ข้อเสนอแนะ

- 1) ประกันให้องค์กรภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการ
ดำเนินงานของกลไกคัดกรองระดับชาติ ทั้งการให้ข้อคิดเห็นและ
ความเห็นในการกำหนดหลักเกณฑ์การคัดกรอง
- 2) ประกันว่าบุคคลทุกคนที่ต้องการแสวงหาที่ลี้ภัย สามารถเข้าถึงกลไกคัด
กรองระดับชาติ
- 3) กลไกคัดกรองระดับชาติและมาตรฐานการปฏิบัติงาน ควรมีเนื้อหา
สอดคล้องกับนิยามของคำว่าผู้ลี้ภัยตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้
ภัย พ.ศ. 2494 และสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานระหว่าง
ประเทศ รวมทั้งกระบวนการอันควรตามกฎหมาย

- 4) ในส่วนของกระบวนการคัดกรองตามข้อ 20 ทางกรมไทยควรประกันว่าผู้เข้ารับการคัดกรองสามารถเข้าถึงสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งต่อศาลปกครอง
- 5) ประกันว่าผู้เข้ารับการคัดกรองสามารถเข้าถึงตัวแทนด้านกฎหมายตลอดทั้งกระบวนการ

สิทธิที่จะได้รับการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมาย

5. ตามข้อ 6 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) และข้อ 16 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมายในทุกแห่งหน นอกจากนั้นในการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของรอบที่สอง ประเทศไทยยอมรับข้อเสนอแนะของนามิเบียที่จะ “ประกันให้เด็กทุกคนที่เกิดในดินแดนของตนได้รับการจดทะเบียนแจ้งเกิด...”³ ข้อเสนอแนะของแคนาดาที่ว่า “ควรให้ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยเข้าถึงสถานะตามกฎหมายโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ”⁴ และข้อเสนอแนะของฝรั่งเศสที่ว่า “ควรให้สถานะตามกฎหมายกับผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัย”⁵
6. เด็กที่เกิดจากผู้ลี้ภัยในประเทศไทยสามารถแจ้งเกิดได้ แม้จะไม่ได้ทำให้ได้รับสิทธิหรืออภิสิทธิใดเพิ่มเติม หากเป็นเพียง ‘การยอมรับตัวตนทางกฎหมาย’ ของรัฐบาลไทยเพื่อป้องกันปัญหาการไร้รัฐ ทั้งยังเป็นหลักฐานถึงการมีถิ่นฐาน

ในประเทศไทย และเป็นเหตุให้ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยชั่วคราว อย่างไรก็ตาม
โดยเฉพาะในบริบทเขตเมือง ปัญหาด้านการสื่อสารส่งผลให้เกิดการระบุข้อมูล
ที่ผิดพลาดในเอกสารการเกิด เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนไม่ได้ตระหนักเกี่ยวกับผู้
ลี้ภัย และคิดว่าบุตรของผู้ลี้ภัยอยู่ในประเภทเดียวกับบุตรของแรงงานข้ามชาติ

7. ผู้ลี้ภัยควรได้รับสถานะตามกฎหมายไทยผ่านกลไกคัดกรองระดับชาติ แต่ที่
ผ่านมายังคงมีความล่าช้าเกินสมควรของการบังคับใช้กฎหมาย และมีข้อกังวล
เกี่ยวกับการกีดกันประชากรบางกลุ่มจากการเข้าถึงกลไกคัดกรองระดับชาติ

8. ข้อเสนอแนะ

- 1) เพิ่มองค์ความรู้และความตระหนักรู้ของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับผู้ลี้ภัย
โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งมักเป็นที่พำนักอาศัยของผู้ลี้ภัย
- 2) จัดระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย รวมทั้งกฎหมายคนเข้าเมือง
กฎหมายการทะเบียนราษฎร เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์
และบริบท และเพื่อช่วยให้พวกเขาเข้าถึงสิทธิของตนเองได้ง่ายขึ้น

เสรีภาพจากการควบคุมตัวโดยพลการ

9. ในวันที่ 28 มกราคม 2564 คณะทำงานว่าด้วยการควบคุมตัวโดยพลการของ
คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนได้ย้ำว่า ตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
การกักตัวบุคคลโดยไม่มีเวลากำหนดตามวิธีการของหน่วยงานคนเข้าเมือง
เป็นสิ่งที่ไม่ชอบธรรม และเป็นการกระทำโดยพลการ...ต้องมีกฎหมาย

กำหนดระยะเวลาสูงสุดของการกักตัวผู้เข้าเมือง เมื่อพ้นเวลาการกักตัวที่
กำหนดตามกฎหมาย ผู้ต้องกักต้องได้รับการปล่อยตัวโดยอัตโนมัติ⁶

นอกจากนั้น กรณีที่หลักการไม่ส่งกลับเป็นเหตุให้ไม่อาจเนรเทศบุคคลได้ “ผู้
ต้องกักต้องได้รับการปล่อยตัวเพื่อหลีกเลี่ยงการกักตัวโดยไม่มีเวลากำหนด ซึ่ง
อาจถือเป็นการกระทำโดยพลการ”⁷

10. ในปี 2559 รัฐบาลไทยยอมรับข้อเสนอแนะของอินเดียที่ให้ประเทศไทย
“แก้ปัญหาสภาพความเป็นอยู่ที่ยากลำบากในสถานกักตัวคนต่างด้าว”⁸ รัฐบาล
ไทยยังมีข้อสังเกตต่อข้อเสนอแนะของลักเซมเบิร์กที่ให้ประเทศไทย “ยุติการ
ควบคุมตัวโดยพลการต่อผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัย และยุติการกักตัวเด็กด้วย
เหตุผลการควบคุมการย้ายถิ่น” และข้อเสนอแนะของปารากวัยที่ให้ประเทศ
ไทย “จัดทำนโยบายเพื่อลดความแออัดอย่างมากในสถานกักตัว”⁹

11. ในช่วงห้าปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยแสดงพันธกิจที่จะยุติการกักตัวเด็กผู้ลี้ภัยใน
ประเทศไทย และได้ให้ความเห็นชอบและรับรองข้อตกลงระหว่างประเทศว่า
ด้วยการย้ายถิ่นฐานและผู้ลี้ภัย (Global Compacts on Migration and
Refugees) รวมทั้งรับรองปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิเด็กในบริบทของการ
อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ได้ดำเนินการตามบันทึกความเข้าใจ เรื่องการกำหนด
มาตรการและแนวทางแทนการกักตัวเด็กไว้ในสถานกักตัวคนต่างด้าวเพื่อร
องการส่งกลับ (ATD MOU) และคู่มือขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐาน ทั้ง

ยังได้จัดตั้งกลไกคัดกรองระดับชาติตามที่กล่าวถึงข้างต้น อย่างไรก็ตาม ผู้ลี้ภัยในประเทศไทยยังคงถูกจับกุมและควบคุมตัว รัฐบาลไทยเลือกแก้ปัญหาด้วยการส่งผู้ลี้ภัยไปอยู่ในประเทศที่สาม และให้สมัครใจเดินทางกลับประเทศ อย่างไรก็ตาม ภายใต้กลไกคัดกรองระดับชาติ ตามนิยามแล้วผู้ลี้ภัยย่อมไม่สามารถเดินทางกลับประเทศต้นทางของตนได้ ในขณะที่การอพยพไปประเทศที่สาม เป็นไปได้อย่างจำกัด ด้วยเหตุดังกล่าว การกักตัวดูเหมือนจะยังเป็นแนวโน้มในระยะยาว

12. บันทึกความเข้าใจเรื่องการกักเด็กฯ (ATD MOU) ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าบางส่วนในแง่การปฏิบัติต่อผู้หญิงและเด็กที่ถูกกักตัว โดยผู้หญิงและเด็กกว่า 230 คนได้รับการปล่อยตัวออกมาในช่วงปี 2562 และ 2563 โดยผ่านแนวทางแทนการกักตัวที่มีพื้นฐานอยู่ในชุมชนและการบริหารจัดการรายกรณี อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหาท้าทายร้ายแรง เนื่องจากรัฐบาลไทยยังคงมองการกักตัวเด็กผ่านแว่นของความมั่นคงของรัฐ โดยระบบแนวทางแทนการกักตัวในปัจจุบันมักเน้นการควบคุมและจำกัดสิทธิ มากกว่าจะเป็นการบริหารจัดการกรณีอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้สะท้อนถึงหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก ยกตัวอย่างเช่น การใช้ “ศูนย์ดูแลเด็ก” ที่ตั้งอยู่ในสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เพื่อเป็นที่พักของเด็กและสมาชิกในครอบครัว และระบุว่าเป็นแนวทางแทนการกักตัวของรัฐอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่อาจถือเป็นทางเลือกอื่นนอกจากการกักตัวได้ เด็กบางคนรวมทั้งเด็กชาวโรฮิงญาหรือเด็กที่สิ้นสุดกระบวนการขอที่ลี้ภัยกับ UNHCR แล้ว กลับได้รับการยกเว้นจากแนวทางแทนการกักตัวที่มีพื้นฐานอยู่ในชุมชน ส่งผลให้เด็กเหล่านี้หลายคนยังคงถูกกักตัวในสถานสงเคราะห์ของรัฐโดยไม่มีเวลากำหนด และไม่มีทางออกอื่น

13. สมาชิกในครอบครัวถูกกักตัวแยกออกไป และบันทึกความเข้าใจนี้ (ATD MOU) มักเอื้อประโยชน์กับแม่และเด็กมากกว่า บันทึกความเข้าใจ ไม่ได้ช่วยคุ้มครองหลักการการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เนื่องจากไม่จัดให้มีทางเลือกสำหรับสมาชิกในครอบครัวคนอื่น โดยเฉพาะพ่อ การเข้าถึงการประกันตัวของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองมีอยู่อย่างจำกัดมาก โดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ และมีเงื่อนไขที่ยุ่งยาก ยกตัวอย่างเช่น การกำหนดให้ต้องมารายงานตัวบ่อยครั้ง และการกำหนดวงเงินประกันตัวที่สูง (50,000 บาท) ซึ่งจำกัดทางเลือกที่มีอยู่ของผู้ลี้ภัยที่จะได้รับการปล่อยตัวจากสถานกักตัวคนต่างด้าว และส่งผลให้สมาชิกครอบครัวต้องอยู่แยกกัน ในบางกรณี องค์กรภาคประชาสังคมได้รับแจ้งว่า เด็กถูกแยกจากแม่ของตัวเอง การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ จำกัดการเข้าถึงการจำแนกบุคคลอย่างเหมาะสม การคัดกรองความเปราะบาง และมาตรการประเมินผล ส่งผลให้ต้องมีการกักตัวเด็กนานกว่าที่ควรจะเป็น

14. ข้อเสนอแนะ

- 1) ยุติการปฏิบัติที่เป็นอันตรายด้วยการกักตัวผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัย และให้ใช้เป็นมาตรการขั้นสุดท้ายเท่านั้น
- 2) กรณีที่คาดว่าจะไม่อาจปล่อยตัวได้ ให้นำแนวทางแทนการกักตัวที่ไม่มีการควบคุมตัวและมีพื้นฐานอยู่ในชุมชนมาใช้โดยทันที ซึ่งจะช่วยให้เกิดการรองรับและการแก้ปัญหากรณีอย่างเหมาะสมและไม่ต้องพึ่งพาสถาบัน และช่วยคุ้มครองสิทธิการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว
- 3) อนุญาตให้ UNHCR และองค์กรภาคประชาสังคมสามารถเข้าถึงอย่างไม่จำกัด เพื่อคัดกรองผู้ต้องกักที่มีอยู่ และให้ความช่วยเหลือที่จำเป็น

เพื่อประกันว่าผู้ต้องกักสามารถขอสิทธิที่จะลี้ภัยหากต้องการได้ ก่อนจะถูกกักตัว

- 4) ประกันว่า ผู้ต้องกักสามารถเข้าถึงการประกันตัวและได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการประกันตัว
- 5) ประกันว่า ผู้ต้องกักที่เหลืออยู่สามารถเข้าถึงผู้ให้บริการด้านสุขภาพ และที่ปรึกษากฎหมายได้

หลักการห้ามผลักดันกลับ

15. ในระหว่างการทบทวนตามกระบวนการ UPR รอบที่ 2 เมื่อปี 2559 การรวบรวมข้อมูลขององค์การสหประชาชาติเสนอแนะให้ประเทศไทยควรงดเว้นจากการส่งกลับผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัย¹⁰ บทสรุปของรายงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เสนอต่อกระบวนการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน (UPR) ยังชี้ให้เห็นความเสี่ยงของการส่งกลับ¹¹ และการละเมิดข้อห้ามระหว่างประเทศเกี่ยวกับการส่งกลับ¹² ประเทศไทยไม่ได้รับข้อเสนอแนะในประเด็นนี้เมื่อปี 2559 แต่ในรายงานทางเลือกที่เสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบเมื่อปี 2563 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติของไทยเสนอว่า รัฐบาลไทยควรประกันว่าจะไม่ผลักดันผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยกลับไปยังประเทศต้นทาง ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการห้ามผลักดันกลับ¹³ แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ได้เป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัย พ.ศ. 2494 และพิธีสาร พ.ศ.

2510 แต่ควรเคารพหลักการห้ามผลักดันกลับซึ่งเป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) (ข้อ 7) อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน (ข้อ 3) และหลักนี้ยังถือเป็นหลักกฎหมายบังคับเด็ดขาด (*jus cogens*)

16. ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยในประเทศไทยยังคงถูกส่งกลับ ในปี 2561 ผู้ลี้ภัยจากกัมพูชาถูกเนรเทศกลับประเทศต้นทาง นักกิจกรรมด้านแรงงานชาวกัมพูชาซึ่ง UNHCR ให้สถานะเป็นผู้ลี้ภัย ถูกจับและส่งกลับ ระหว่างที่อยู่ในสถานกักตัวคนต่างด้าว UNHCR ได้เข้ามาสัมภาษณ์เธอเกี่ยวกับการอพยพไปอยู่ประเทศที่สาม และมีการอุทธรณ์คดีกับศาลอาญาด้วยเหตุผลว่า มีความเสี่ยงอย่างแท้จริงในการส่งตัวเธอกลับ¹⁴ อย่างไรก็ตาม เธอก็ได้ถูกส่งตัวกลับไปที่กัมพูชา ทางการไทยอ้างว่าการเนรเทศครั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 54 ของพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 และเป็นการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือภายใต้ระหว่างไทยกับกัมพูชา¹⁵ ในเดือนธันวาคม 2561 นักกิจกรรมด้านแรงงานชาวกัมพูชาอีกคนหนึ่งถูกจับและเนรเทศกลับไปกัมพูชา ตามคำร้องขอของรัฐบาลกัมพูชา¹⁶ แม้ว่าเป็นการเนรเทศตามกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 มาตรา 54 แต่กรณีเหล่านี้ก็สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยไม่เคารพหลักการไม่ส่งกลับ และพันธกรณีของตนที่มีต่อกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ส่งผลให้ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยในประเทศไทยหวาดกลัวต่อการส่งกลับ

17. ข้อ 25(1) ของระเบียบสำนักนายกราชการคัดกรองระดับชาติกำหนดว่า เมื่อบุคคลมีสถานะเป็น 'ผู้ได้รับการคุ้มครอง' แล้ว ทางกรต้อง “งดเว้นจากการส่งกลับผู้ได้รับการคุ้มครองไปยังประเทศต้นทาง” อย่างไรก็ตาม ระเบียบนี้กำหนดข้อยกเว้นที่กว้างขวางด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงของรัฐ ทำให้อาจไม่สามารถขัดขวางการส่งกลับได้อย่างเป็นผล
18. ข้อเสนอแนะ
- 1) ดำเนินการให้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามพลัดถิ่นกลับ เพื่อประกันว่าผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยจะไม่ถูกส่งกลับโดยไม่มีข้อยกเว้น
 - 2) ประกันว่า เจ้าหน้าที่ที่จะเคารพหลักการห้ามพลัดถิ่นกลับ

สิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

19. รัฐบาลไทยไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยยังคงต้องเข้าสู่กระบวนการทางอาญา รวมทั้งการไต่สวนเกี่ยวกับการกักตัวผู้เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การเข้าถึงล่ามและทนายความเป็นไปอย่างจำกัด ซึ่งเป็นการละเมิดข้อ 14(3) ของ ICCPR¹⁷ สอดคล้องกับความเห็นทั่วไปที่ 32 ประเทศไทยได้กำหนดให้มีระบบยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก แม้จะเป็นเช่นนั้น แต่

เด็กผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยยังมักได้รับการปฏิบัติในกระบวนการแบบเดียวกับผู้ใหญ่ในช่วงที่ถูกจับกุม

20. แม้ว่ารัฐบาลไทยจัดให้มีบริการความช่วยเหลือด้านกฎหมายที่ไม่คิดมูลค่า แต่ไม่ครอบคลุมคดีเกี่ยวกับผู้เข้าเมืองและการกักตัว ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยจึงต้องพึ่งพาความช่วยเหลือด้านกฎหมายจากองค์กรภาคประชาสังคม และได้รับหลักประกันเพียงเล็กน้อยในด้านขั้นตอน รวมทั้งหลักประกันที่จำเป็นตามกระบวนการอันควรตามกฎหมาย เพื่อชดเชวงไม่ให้มีการกักตัวเป็นเวลานานหรือไม่มีเวลากำหนด
21. ตามข้อ 14(3) ของ ICCPR มาตรา 13 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดว่า จำเลยมีสิทธิเข้าถึงล่ามในระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาของศาล¹⁸ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยยังคงต้องพึ่งพาบริการล่ามจากองค์กรภาคประชาสังคม ยกตัวอย่างเช่น ในปี 2561 เมื่อตำรวจตรวจคนเข้าเมืองจับกุมเด็กชายชาวศรีลังกาอายุ 17 ปี และนำตัวมาที่ศาลเยาวชน ศาลไม่ได้จัดให้มีล่าม ถึงแม้ผู้ถูกกล่าวหาพูดไทยได้อย่างจำกัด ในปี 2561 ระหว่างการพิจารณาของศาลภายหลังการจับกุม บุคคลจำนวนมาก ศาลไม่ได้สอบถามว่าผู้ถูกกล่าวหาว่าพูดไทยได้หรือไม่ และไอซ์เอ็มแอกเซสประเทศไทยต้องเป็นผู้จัดหาล่ามให้ ในเดือนธันวาคม 2562 ตำรวจไทยจับกุมเด็กชาวโซมาเลียและครอบครัวชาวโซมาเลียที่มีเด็กเล็กสามคน ตำรวจไม่ได้จัดให้พวกเขามีล่าม แต่ให้เด็กชาวโซมาเลียที่พูดไทยได้บ้าง ช่วยในการสื่อสารกับครอบครัวชาวโซมาเลีย มีการขอให้พวกเขา

ลงชื่อในบันทึกการจับกุม โดยไม่มีการแปลข้อมูลให้ทราบอย่างเพียงพอ เด็กชาวโซมาเลียได้รับการปล่อยตัวในวันเดียวกัน แต่ครอบครัวดังกล่าวรวมทั้งเด็กสามคนต้องถูกกักตัวไว้ข้ามคืน ในวันต่อมาภายหลังการพิจารณาของศาลครอบครัวชาวโซมาเลียยังต้องลงนามในเอกสารเพิ่มเติม โดยไม่มีการแปลเอกสารให้พวกเขาทราบถึงเนื้อหาของเอกสาร

22. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว กำหนดความคุ้มครองพิเศษให้กับเด็ก ('เยาวชน') ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สอดคล้องกับพันธกรณีของรัฐบาลไทยตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติ ตำรวจมักไม่ปฏิบัติตามข้อบัญญัตินี้เมื่อจับกุมและดำเนินการที่สถานีตำรวจ ในเดือนสิงหาคม 2561 ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองจับกุมบุคคล 180 คนที่มาจากกัมพูชาและเวียดนาม รวมทั้งผู้สูงอายุและผู้หญิงที่มีทารกและเด็กเล็ก เด็กถูกแยกจากพ่อแม่โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก¹⁹ ทั้งยังมีการละเมิดพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว โดยตำรวจไม่ได้ระบุตัวผู้ถูกจับกุมคนหนึ่งว่าเป็นเด็ก ในเวลาต่อมา ตำรวจไม่ได้นำตัวเด็กคนนี้มาที่ศาลเยาวชนและครอบครัวภายใน 24 ชั่วโมง แต่กลับกักตัวเด็กไว้ในสำนักงานตำรวจภูธรภาค พร้อมกับผู้ใหญ่เป็นเวลาสองวัน ก่อนจะนำตัวมาที่ศาลสำหรับผู้ใหญ่²⁰ ศาลไม่ได้แจ้งให้เด็กหรือผู้ใหญ่ที่ถูกจับทราบถึงพฤติการณ์และสาเหตุที่มีการดำเนินคดีกับพวกเขา

ตำรวจกักตัวเด็กไว้ที่โรงพักเป็นเวลาหกวันโดยไม่มีคำสั่งศาล ก่อนจะส่งตัวเขาไปศาลเยาวชนและครอบครัว²¹

23. ในเดือนกุมภาพันธ์ 2564 ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองจับกุมเด็กผู้ชายวัย 16 ปี แม้จะรู้ว่าเขาเป็นเด็ก แต่ตำรวจไม่ดำเนินคดีเขาต่อศาลเยาวชนและครอบครัว และไม่ปฏิบัติตามคำร้องขอของ UNHCR และองค์กรภาคประชาสังคมที่รณรงค์กดดันเพื่อสิทธิเด็ก การกระทำนี้ถือว่าขัดกับมาตรา 70, 72, 73 และ 78 ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งกำหนดว่าในการจับกุมตัวเด็ก พนักงานสอบสวนควรนำตัวเด็กไปที่ศาลภายใน 24 ชั่วโมง เพื่อทำการตรวจสอบการจับกุม และเพื่อวินิจฉัยว่าควรให้เด็กอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐหรือของพ่อแม่²² หลังจากทนายขอให้ศาลเยาวชนไต่สวนการจับกุมตัวเด็ก²³ ศาลอนุญาตตามคำขอให้เริ่มการไต่สวน โดยกำหนดวันพิจารณา 25 วันหลังการจับกุม โดยในระหว่างนั้น เด็กจึงถูกกักตัวที่สถานกักตัวคนต่างด้าว

24. ข้อเสนอแนะ

- 1) ประกันว่าผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยที่ยากไร้ สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือด้านกฎหมายที่ไม่คิดมูลค่าในคดีอาญาทุกคดี ในการพิจารณาสถานภาพผู้ลี้ภัย และในกระบวนการอย่างเป็นทางการอื่น ๆ ซึ่งอาจส่งผลให้มีการควบคุมตัว

- 2) จัดให้ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยที่ถูกดำเนินคดีอาญาหรือถูกควบคุมตัว เข้าถึงล่ามโดยไม่คิดมูลค่าและอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นข้อกำหนดตามกฎหมายไทย และประกันว่าความช่วยเหลือเช่นนั้นจะช่วยให้ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยเข้าใจถึงสิทธิของตนเอง ในกระบวนการทางอาญาทุกระดับ
- 3) บังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้การคุ้มครองเป็นการเฉพาะสำหรับเด็กผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและเด็กผู้ลี้ภัยที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สิทธิในการเข้าถึงมาตรฐานด้านสุขภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้

25. ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) บุคคลทุกคนพึงได้รับมาตรฐานด้านสุขภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้สามารถดำรงชีพออย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ว่าจะมิมีสถานะตามกฎหมายแบบใด ในการทบทวนตามกระบวนการทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน (UPR) รอบที่ 2 เมื่อปี 2559 ประเทศไทยยอมรับข้อเสนอแนะเพื่อประกันให้บุคคลทุกคนเข้าถึงการดูแลด้านสุขภาพ และกำหนดนโยบายเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในแง่ของสิทธิด้านการดูแลสุขภาพ²⁴ อย่างไรก็ตาม จากบทสรุปการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะและคำสัญญาโดยสมัครใจของประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานในส่วนของสิทธิด้านสุขภาพมีเพียงการจัดทำบันทึกความเข้าใจเพื่อปรับปรุงระบบบริการสุขภาพของ

นักโทษ²⁵ แต่ไม่ได้กล่าวถึงกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ และผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัย

26. ระบบหลักประกันสุขภาพของรัฐไทยครอบคลุมการรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสภาพทั่วไป การส่งเสริมสุขภาพ การเฝ้าระวังโรค การป้องกันและควบคุมโรค อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงระบบหลักประกันสุขภาพได้²⁶ ด้วยเหตุดังกล่าว ในขณะที่ผู้ลี้ภัยในที่พักพิงชั่วคราวยังอาจเข้าถึงการรักษาจากเอ็นจีโอบนพื้นที่ได้ แต่ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยในเขตเมืองต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเอง ซึ่งเป็นเรื่องท้าทายเนื่องจากไม่สามารถทำงานได้ตามกฎหมายในประเทศไทย นอกจากนี้ เนื่องจากพวกเขาส่วนใหญ่ไม่มีสถานะตามกฎหมาย ทำให้หวาดกลัวที่จะต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่ไทย พวกเขาจึงมักไปขอรับบริการจากมูลนิธิหรือจี ซึ่งจัดให้มีคลินิกรักษาผู้ลี้ภัยโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ตามรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในปี 2560 ได้ชี้ให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ลี้ภัยที่พยายามเข้าถึงความช่วยเหลือด้านสุขภาพ รวมทั้งทัศนคติของเจ้าหน้าที่ และความยากลำบากในการทำความเข้าใจของแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ เนื่องจากมีล่ามอย่างจำกัด²⁷ แม้คณะกรรมการสิทธิฯ ได้มีข้อเสนอแนะต่อกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานอื่น ๆ แต่ปัญหายังเกิดขึ้นต่อไป งานวิจัยเกี่ยวกับบริการด้านสุขภาพและการเข้าถึงการดูแลสุขภาพของผู้ลี้ภัยเมื่อเร็ว ๆ นี้พบว่า ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยมักไม่ได้รับความจำเป็นด้านสุขภาพที่ไม่ได้

รับการตอบสนอง (unmet need) เมื่อเทียบกับคนไทย ที่เป็นเช่นนั้นก็ เพราะพวกเขาไม่มีหลักประกันสุขภาพ²⁸

27. นอกจากนั้น ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองยังต้องดูแลตนเองในระหว่างการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 คลินิกของมูลนิธิต้องปิดตัวลงชั่วคราวระหว่างการแพร่ระบาดของโรค และรัฐบาลไม่ได้กำหนดแผนรับมือโรคโควิดที่ครอบคลุมกลุ่มผู้ลี้ภัย ในระหว่างที่ประเทศไทยเตรียมวางแผนกระจายการฉีดวัคซีน ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยต้องไม่ถูกมองข้าม
28. การเข้าถึงการดูแลด้านสุขภาพในสถานกักตัวคนต่างด้าวมีอยู่อย่างจำกัด และเป็นปัญหาอย่างมาก สืบเนื่องจากสภาพห้องขังที่แออัด ขาดสุขอนามัย และมีรายงานปัญหาสุขภาพจิตที่รุนแรง บริการด้านสุขภาพในสถานกักตัวคนต่างด้าวอยู่ภายใต้การบริหารงานของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการให้การดูแล ภายในสถานกักตัวคนต่างด้าวมียุทธศาสตร์ทางการแพทย์เพียงขั้นต้นเท่านั้น ส่วนบริการอื่น ๆ ต้องอาศัยการส่งตัวไปโรงพยาบาลภายนอก ในกรณีที่หน่วยงานในสถานกักตัวคนต่างด้าวมียุทธศาสตร์ให้ส่งตัวไป อย่างไรก็ตาม ประชาสังคมได้รับข้อร้องเรียนจากผู้ต้องกักที่ขาดนัดกับทางโรงพยาบาล เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลไม่สามารถเดินทางไปพร้อมกับพวกเขาได้ นอกจากนั้น ยังมีความสับสนว่าผู้ต้องกักต้องเป็นผู้จ่ายค่ารักษาเองหรือไม่

29. ข้อเสนอแนะ

- 1) ประกันว่าประชากรทุกกลุ่มในประเทศไทยสามารถเข้าถึงระบบประกันสุขภาพได้
- 2) ออกกฎหมายกำหนดให้สถานพยาบาลงดเว้นการสอบถามสถานะความเป็นผู้เข้าเมือง และต้องไม่รายงานข้อมูลผู้ป่วย หรือผู้ที่มาขอรับการรักษาให้กับหน่วยงานคนเข้าเมือง
- 3) เพิ่มความสามารถในการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านสุขภาพ โดยการปรับปรุงบริการด้านล่ามในสถานพยาบาล

สิทธิด้านการศึกษา

30. รัฐบาลไทยได้แสดงพันธกิจมาอย่างยาวนานที่จะสนับสนุนนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชน แม้จะประกาศข้อสงวนตามข้อ 22 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) เกี่ยวกับสิทธิของเด็กผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัย แต่ประเทศไทยได้เข้าถึงการปรับปรุงเพื่อส่งเสริมให้เด็กผู้เข้าเมืองทุกคนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะ นับแต่มีการประกาศรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในปี 2535²⁹ อย่างไรก็ตาม ในรายงาน GEM ปี 2562 ในหัวข้อ “สร้างสะพาน ไม่ใช่กำแพง” มีข้อสังเกตว่าในประเทศไทย แม้จะมีนโยบายที่ขยายให้ครอบคลุมผู้เข้าเมืองที่ไม่มีเอกสาร ในฐานะเป็น ‘บุคคล’ ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.

2542 หลังการมีมติเมื่อปี 2548 แต่ประเทศไทยก็ยังไม่ได้ดำเนินการเพื่อส่งเสริมการให้บริการที่ครอบคลุมในด้านการศึกษา³⁰

31. การพัฒนาระบบการศึกษาแบบคู่ขนานสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้เข้าเมือง กลายเป็นอุปสรรคการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ คาดว่ามีเด็กผู้เข้าเมืองกว่า 60% ในประเทศไทยที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน และมีหน่วยงานที่ให้การศึกษายเป็นหลักสำหรับเด็กเหล่านี้ในโรงเรียน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้และโรงเรียนของไทย³¹

32. แม้จะมีจำนวนเด็กผู้เข้าเมืองที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนของไทยมากขึ้น แต่ยังมีอุปสรรคของเด็กผู้เข้าเมืองที่จะศึกษาในโรงเรียนของไทย ความลักลั่นของนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชน การขาดความตระหนักรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของการศึกษาเพื่อปวงชนในชุมชนต่าง ๆ การที่ผู้ให้บริการเลือกปฏิบัติต่อเด็กผู้เข้าเมือง และอุปสรรคด้านการเงินและภาษา ล้วนเป็นปัญหาท้าทายที่เด็กผู้เข้าเมืองในประเทศไทยต้องเผชิญ ปัจจัยเหล่านี้ผลักดันให้เด็กผู้เข้าเมืองสมัครเข้าเรียนในศูนย์การเรียนรู้มากขึ้น ซึ่งเป็นระบบการศึกษาที่ไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ ทั้งของรัฐบาลไทยและเมียนมา การได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ไม่ได้รับประกาศนียบัตรรับรอง ย่อมจำกัดทางเลือกในอนาคตเป็นอย่างมาก

33. แม้การเปลี่ยนผ่านของเด็กผู้ลี้ภัยและเด็กผู้เข้าเมืองเข้าสู่ระบบโรงเรียนของไทย เป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ แต่ต้องมีการกำหนดแนวทางอย่างเป็นทางการ และอย่างได้มาตรฐาน เพื่อส่งเสริมประโยชน์สูงสุดของเด็ก เนื่องจากเด็กผู้เข้าเมืองเมื่อเข้ามาเรียนในโรงเรียนของไทย มักมีปัญหาในการพูดภาษาไทย และทำให้ตามเพื่อนไม่ทัน จึงควรมีการส่งเสริมระบบการศึกษาที่เน้นการใช้ภาษาแม่ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก และเพื่อให้เกิดการศึกษาเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง เด็กผู้ลี้ภัยและเด็กผู้เข้าเมืองต้องสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง และได้รับอนุญาตให้ใช้ภาษาแม่ได้ การนำภาษาอังกฤษมาใช้ในโรงเรียนของไทย การศึกษาแนวทางพหุภาษาที่ใช้ภาษาตามภูมิภาค จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษาสำหรับเด็กผู้ลี้ภัยและเด็กผู้เข้าเมือง
34. เสรีภาพในการเดินทางจะช่วยให้เด็กสามารถเข้าถึงการศึกษา และส่งเสริมโอกาสที่จะทำงานช่วยเหลือสังคมไทยมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การจำกัดการเดินทาง การดำรงชีพและการศึกษาของผู้ลี้ภัย ส่งผลกระทบต่อโอกาสของพวกเขาเป็นอย่างยิ่ง³² นโยบายการกักตัวในที่พักพิงสำหรับผู้ลี้ภัยตามแนวชายแดน จำกัดเส้นทางที่จะนำไปสู่นาคตของเด็กที่ถือกำเนิด เติบโต และต้องติดอยู่ในประเทศไทย ระหว่างที่รอทางออก นอกจากนั้น การศึกษาต้องคุ้มครองและสนับสนุนเด็กผู้พิการ เพื่อไม่ให้ถูกทอดทิ้งอยู่ข้างหลัง การเปิดให้ผู้ลี้ภัยและประชากรที่ไม่มีเอกสารเข้าถึงการศึกษาในทุกระดับ จึงเป็นทางออกที่ถาวร
35. ข้อเสนอแนะ

- 1) ยอมรับและดำเนินงานอย่างเต็มที่ตามนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชน โดยแก้ไขอุปสรรคด้านการศึกษา และประกันให้ระบบการศึกษาของไทยครอบคลุมถึงผู้เข้าเมืองและผู้ลี้ภัยที่ไม่มีเอกสาร รวมทั้งผู้พิการ ย่อมเป็นหนทางสู่ทางออกที่ถาวร
- 2) ผ่อนปรนข้อจำกัดด้านการเดินทางและสนับสนุนให้เด็กผู้ลี้ภัยและเด็กผู้เข้าเมือง สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาของไทยด้วยการยอมรับสิทธิ ด้านการศึกษาของพวกเขา
- 3) ประกันให้มีการศึกษาที่มีคุณภาพ ด้วยการยอมรับการศึกษาแนวทาง พหุภาษาโดยใช้ภาษาแม่เป็นฐาน (MTB-MLE) ในระบบการศึกษาของ ไทย และป้องกันการสูญเสียอัตลักษณ์ของเด็กที่ไม่มีเอกสาร
- 4) เพื่อให้บริการด้านการศึกษาที่ครอบคลุมกับเด็กผู้เข้าเมืองมากขึ้น ทุก ภาคส่วนต้องยอมรับอย่างเต็มที่ถึงการดำเนินงานตามนโยบาย การศึกษาเพื่อปวงชน กระทรวงศึกษาธิการ ต้องส่งเสริมและสนับสนุน สิทธิด้านการศึกษาของเด็กทุกคนในประเทศไทยอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ รวมถึงการสร้างจิตสำนึกในบรรดา “ผู้นำโรงเรียนจำนวนมาก”³³ เพื่อให้มีการนำนโยบายการรับสมัคร และการจัดระดับการศึกษามาใช้

สิทธิในการทำงาน

36. รัฐบาลไทยไม่ได้ปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิในการ ทำงาน ประเทศไทยได้ให้พันธกรณีระหว่างประเทศและแสดงพันธกิจหลาย ข้อเกี่ยวกับสิทธิในการทำงานของผู้ลี้ภัย ยกตัวอย่างเช่น ตามกติกา ICESCR

ข้อ 6(1) ในทำนองเดียวกัน ข้อ 5(e)(i) ของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (ICERD) ประกัน "สิทธิในการมีงานทำ" และ "การเลือกงานอย่างเสรี" ของบุคคลทุกคนรวมทั้งผู้ไม่ใช่คนชาติ และกำหนดพันธกรณีให้ต้องจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการเข้าถึงสิทธิในการมีงานทำ³⁴ คณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ยังคงเน้นถึงพันธกรณีของรัฐที่จะต้องดำเนินมาตรการเพื่อประกันว่า ผู้ไม่ใช่คนชาติจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติในแง่สภาพการทำงานหรือเงื่อนไขการทำงาน³⁵

37. อย่างไรก็ดี สืบเนื่องจากกฎหมายในประเทศของไทยไม่ยอมรับสถานะตามกฎหมายของผู้ลี้ภัย ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยจึงถูกปฏิบัติเหมือนผู้เข้าเมืองผิดกฎหมาย และมักไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงานในประเทศไทย.³⁶ ในทางทฤษฎีแล้ว พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานและกฎหมายแรงงานอื่น ๆ ของไทย มีการบังคับใช้อย่างเท่าเทียมกับผู้ที่ไม่ใช่คนชาติ และควรให้ความคุ้มครองบางส่วนเพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติมิชอบ แต่ในทางปฏิบัติ เนื่องจากไม่มีการติดตามและบังคับใช้กฎหมายแรงงานของไทยอย่างเพียงพอ และสืบเนื่องจากการไม่มีสถานะตามกฎหมายของผู้ลี้ภัย ส่งผลให้ผู้ลี้ภัยตกเป็นเหยื่อของการแสวงหาประโยชน์ นายจ้างที่ไร้ศีลธรรมสามารถจ่ายค่าแรงแบบเอาเปรียบได้ ทำให้ผู้ลี้ภัยต้องทำงานในสภาพที่ผิดกฎหมาย มีการปฏิเสธการจ่ายค่าแรงให้ผู้ลี้ภัย และมีการไล่ออกจากงานโดยพลการ และผู้ลี้ภัยมี

ทางเลือกน้อยในแง่การทำงานเพราะต้องการเงินเพื่อความอยู่รอด³⁷ เมื่อเกิดข้อพิพาทกับนายจ้าง ผู้ลี้ภัยจึงหวาดกลัวไม่กล้าเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและไม่กล้าขอความคุ้มครองทางกฎหมายให้กับคดีของตน เนื่องจากไม่มั่นใจในสถานะตามกฎหมายของตน แม้ในกรณีที่เลวร้ายสุดซึ่งผู้ลี้ภัยเสียชีวิตระหว่างทำงาน สมาชิกในครอบครัวที่เหลืออยู่ก็ต้องได้รับคำปรึกษาด้านกฎหมายจึงจะเข้าใจถึงสิทธิของตน ด้วยความสนับสนุนจากอโซลัมแอกเซสประเทศไทย พวกเขาจึงสามารถแจ้งความกับตำรวจ ซึ่งเป็นผู้ช่วยเจรจากับนายจ้าง แต่ถึงขนาดนั้น ครอบครัวก็ได้รับค่าชดเชยเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับสิ่งที่ควรได้รับตามกฎหมาย

38. เนื่องจากมีรายได้น้อยหรือไม่มีเลย ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยและผู้ลี้ภัยจึงประสบความยากลำบากในการหาเลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งไม่สามารถหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายด้านการดูแลสุขภาพและการศึกษาของบุตร การไม่มีสิทธิในการมีงานทำ ทำให้ผู้ลี้ภัยต้องพึ่งพาความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมจากองค์กรภาคประชาสังคม องค์กรระหว่างประเทศ และหน่วยงานสหประชาชาติ เป็นการแทรกแซงความสามารถของพวกเขาที่จะฟื้นฟูชีวิตตนเองได้
39. แม้คาดว่ากลไกคัดกรองระดับชาติจะช่วยให้ผู้ลี้ภัยได้รับสิทธิบางประการ แต่ไม่รวมถึงสิทธิในการมีงานทำ³⁸ แม้ว่าอาจนำพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 มาตรา 63 มาปรับใช้กับบุคคลที่อยู่ในสถานะ ‘แบบผู้ลี้ภัย’ แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการตามกฎหมายนี้ได้

เว้นแต่รัฐบาลไทยจะมีมติคณะรัฐมนตรี หากรัฐบาลไทยกำหนดมาตรการที่ครอบคลุมสิทธิในการมีงานทำ ย่อมถือเป็นก้าวอย่างสำคัญที่จะทำให้การปฏิบัติสอดคล้องกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนที่ได้ลงนามไว้

40. การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลกระทบร้ายแรงขึ้น โดยกีดกันผู้ลี้ภัยจากตลาดแรงงาน จากการสำรวจผู้ลี้ภัย 74 คนในเขตชุมชนของไฮลัมแอค เซสประเทศไทย ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 พบว่า 85% ของผู้ลี้ภัยซึ่งทำงานผิดกฎหมายต้องตกงาน และไม่สามารถเข้าถึงเงินเยียวยาจากรัฐบาลได้ ครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลต้องหยิบยืมเงินจากคนอื่น และไม่มีเงินจ่ายค่าเช่าบ้านหรือซื้อสิ่งของทีจำเป็นสำหรับสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งผลิตภัณฑ์เพื่ออนามัย ข้าวของเครื่องใช้สำหรับทารก และน้ำดื่ม พวกเขาต้องขอให้ลูกลาออกจากโรงเรียนเพราะไม่มีเงินจ่ายค่าเดินทางไปโรงเรียน³⁹ รัฐบาลไทยได้กำหนดต้นแบบที่อาจเป็นประโยชน์กับกว่า 90% ของผู้ลี้ภัยในประเทศไทย โดยเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2564 ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเพื่ออนุญาตให้แรงงานข้ามชาติจากเมียนมา ลาว และกัมพูชา ซึ่งอยู่ในศูนย์กักตัวคนต่างด้าวเพื่อรอส่งกลับประเทศ แต่ยังไม่สามารถกลับไปได้เนื่องจากสถานการณ์ของโควิด 19 อาจได้รับการปล่อยตัวและสามารถทำงานได้⁴⁰ หากประเทศไทยขยายนโยบายนี้ไปยังผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัย ย่อมมีส่วนช่วยคุ้มครองสิทธิของพวกเขา พร้อม ๆ กับทำให้ภาคแรงงานเข้มแข็งขึ้น ในระหว่างที่มีการฟื้นตัวและยังคงมีการปิดพรมแดน

41. ข้อเสนอแนะ

- 1) บังคับใช้มาตรา 63 ของพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ฉบับการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 กับผู้ลี้ภัยในที่พำนักชั่วคราวและผู้ลี้ภัยในเขตเมือง เพื่ออนุญาตให้พวกเขา มีสิทธิในการมีงานทำ
- 2) แก้ไขเพิ่มเติมระเบียบว่าด้วยกลไกคัดกรองระดับชาติ เพื่ออนุญาตให้ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยมีสิทธิในการมีงานทำ รวมทั้งในระหว่างที่มีการพิจารณาคำขอและการอุทธรณ์คำสั่ง
- 3) ให้การคุ้มครองเพื่อประกันว่า ผู้ลี้ภัยสามารถร้องเรียนเพื่อตรวจสอบกรณีที่นายจ้างทำการแสวงหาประโยชน์ ปฏิบัติมิชอบ และให้พวกเขาทำงานในสภาพที่อันตรายได้

ผู้ลี้ภัยชาวอุยกูร์

42. ยังคงมีผู้แสวงหาที่ลี้ภัยชาวอุยกูร์ประมาณ 50 คนในประเทศไทยในปัจจุบัน โดยถูกแบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจายไปอยู่ในสถานกักตัวคนต่างด้าวทั่วประเทศไทย ได้เกิดแรงกดดันจากทั่วโลก ตอนที่ประเทศไทยเนรเทศผู้แสวงหาที่ลี้ภัยชาวอุยกูร์ 120 คนไปประเทศจีนเมื่อปี 2558 ซึ่งเป็นการเนรเทศที่เกี่ยวข้องกับเหตุระเบิดที่กรุงเทพฯ ในปีเดียวกัน และเป็นเหตุผลหลักอย่างหนึ่งที่รัฐบาลไทยปฏิบัติกับชาวอุยกูร์เป็นกลุ่มคนพิเศษที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ ยังไม่มีนโยบายที่ช่วยให้ชาวอุยกูร์ได้รับการคุ้มครอง

และชาวอุยกูร์ส่วนใหญ่อาศัยอยู่อย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย ซึ่งส่งผลให้พวกเขาอาจตกเป็นเหยื่อการควบคุมตัวโดยพลการ

43. ชาวอุยกูร์ถือเป็นกลุ่มบุคคลพิเศษ ที่อยู่ใต้การบริหารของหน่วยงานความมั่นคงแห่งชาติ และไม่สามารถเข้าถึงการคุ้มครองจาก UNHCR เนื่องจากไม่ได้รับสิทธิที่จะลงทะเบียนตามกระบวนการจำแนกสถานะของผู้ลี้ภัย ชาวอุยกูร์ในสถานกักตัวคนต่างด้าวไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือใด ๆ จากองค์กรภาคประชาสังคม และถูกปฏิบัติแตกต่างจากผู้ต้องกักกลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากข้อกังวลด้านความมั่นคง ต่างจากประชากรกลุ่มอื่น องค์กรภาคประชาสังคมสามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างจำกัด และไม่สามารถอนุญาตให้เข้าสังเกตการณ์การพิจารณาคดีของชาวอุยกูร์ ชาวอุยกูร์ส่วนใหญ่มักถูกแยกตัวเมื่ออยู่ในสถานกักตัวคนต่างด้าว ต้องอยู่ในสภาพที่เลวร้ายมากกว่าแปดปี นับแต่ช่วงที่ถูกจับกุม (ตั้งแต่ปี 2556 จนถึงปัจจุบัน) มูลนิธิศุภนิมิตฯ พยายามขอประกันตัวกลุ่มที่เปราะบาง รวมทั้งผู้สูงวัยหรือผู้ป่วย แต่รัฐบาลไทยไม่อนุญาต ชาวอุยกูร์ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม แต่สภาพภายในสถานกักตัวคนต่างด้าวไม่เหมาะสม และไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติตามความเชื่อและวัฒนธรรมของพวกเขา โดยทั่วไปแล้ว ไม่มีการจัดหาอาหารฮาลาลให้กับพวกเขา อาหารจึงเจือไปด้วยส่วนผสมที่ชาวมุสลิมไม่สามารถบริโภคได้ ยกเว้นสถานกักตัวคนต่างด้าวที่จังหวัดระนอง ซึ่งจัดให้มีอาหารฮาลาล เนื่องจากมีผู้ต้องกักชาวโรฮิงญาหลายคนที่เป็นมุสลิมเช่นกัน อย่างไรก็ตาม สถานกักตัวคนต่างด้าวบางแห่งอาจอนุญาตให้คนภายนอกส่งอาหารฮาลาลเข้าไปให้ผู้ต้องกักชาวมุสลิมในช่วงเทศกาลถือศีลอดได้

44. ข้อเสนอแนะ

- 1) ประกันให้มีการไม่ส่งกลับ และไม่ส่งตัวชาวอุยกูร์กลับไปประเทศจีน
- 2) อนุญาตให้ชาวอุยกูร์เข้าสู่กระบวนการพิจารณาสถานภาพผู้ลี้ภัย เพื่อการอพยพไปประเทศที่สามตามโครงการของ UNHCR
- 3) ประกันว่านโยบายใด ๆ เกี่ยวกับชาวอุยกูร์ มีความสอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ รวมทั้งสภาพภายในสถานกักตัวคนต่างด้าว และผู้ต้องกักชาวอุยกูร์ควรเข้าถึงการประกันตัว
- 4) ผู้ต้องกักชาวอุยกูร์ควรได้รับการปฏิบัติด้วยความเคารพต่อศาสนา และความเชื่อของพวกเขา และประกันให้มีการจัดหาอาหารฮาลาลให้กับผู้ต้องกักที่เป็นมุสลิม
- 5) สถานกักตัวคนต่างด้าวต้องอนุญาตให้องค์กรภาคประชาสังคมสามารถเข้าเยี่ยมและให้ความช่วยเหลือกับผู้ต้องกักชาวอุยกูร์ได้

ENDNOTES

[1] UNHCR, "Refugees in Thailand," *UNHCR*, <https://www.unhcr.org/th/en>.

[2] office of the council of state, Nor Ror 0907/449, December 18, 2019, https://resolution.soc.go.th/PDF_UPLOAD/2562/9933420829.pdf.

[3] UPR Info, 2RP: Responses to Recommendations & Voluntary Pledges, September 23, 2016, https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_25_-_may_2016/recommendations_and_pledges_thailand_2016.pdf, p.5, para. 158.56.

[4] UPR Info, 2RP: Responses to Recommendations & Voluntary Pledges, September 23, 2016, https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_25_-_may_2016/recommendations_and_pledges_thailand_2016.pdf, p. 16, para. 159.67

[5] UPR Info, 2RP: Responses to Recommendations & Voluntary Pledges, September 23, 2016, https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_25_-_may_2016/recommendations_and_pledges_thailand_2016.pdf, p. 16, para. 159.68

[6] U.N. Human Rights Council, *Opinions adopted by the Working Group on Arbitrary Detention at its eighty-ninth session, 23–27 November 2020*, U.N. Doc. A/HRC/WGAD/2020/70, January 28, 2021, para 106.

[7] U.N. Human Rights Council, *Opinions adopted by the Working Group on Arbitrary Detention at its eighty-ninth session, 23–27 November 2020*, U.N. Doc. A/HRC/WGAD/2020/70, January 28, 2021, para 107.

[8] UPR Info, 2RP: Responses to Recommendations & Voluntary Pledges, September 23, 2016, https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_25_-_may_2016/recommendations_and_pledges_thailand_2016.pdf, p. 11, para. 158.179.

[9] UPR Info, 2RP: Responses to Recommendations & Voluntary Pledges, September 23, 2016, https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_25_-_may_2016/recommendations_and_pledges_thailand_2016.pdf, p. 11, para. 158.180

[10] U.N. Human Rights Council, *Compilation prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 and paragraph 5 of the annex to Council resolution 16/21*, U.N. Doc. A/HRC/WG.6/25/THA/2, March 7, 2016, para. 70.

[11] U.N. Human Rights Council, Summary prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (c) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 and paragraph 5 of the annex to Council resolution 16/21, U.N. Doc. A/HRC/WG.6/25/THA/3, February 23, 2016, para. 67.

[12] U.N. Human Rights Council, Summary prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (c) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 and paragraph 5 of the annex to Council resolution 16/21, U.N. Doc. A/HRC/WG.6/25/THA/3, February 23, 2016, para. 71.

[13] National Human Rights Commission of Thailand, "*Alternative Report on Thailand's Implementation in Compliance with the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD) by the National Human Rights Commission of Thailand (NHRCT)*",

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=INT%2fCERD%2fIFN%2fTHA%2f42390&Lang=en, p. 13.

[14] The Bangkok South Municipal Court Judgment No. Tor Or.5/2561.

[15] Yiamyut Sutthichaya and Thaweeporn Kummetha, "Bangkok-Phnom Penh deal? Deportation of Sam Sokha and uncertain future of Thai exiles," *Prachathai*, February 23, 2018, <https://prachatai.com/english/node/7645>.

[16] Reuters, "Cambodian activist faces deportation from Thailand," *Bangkok Post*, December 7, 2018, <https://www.bangkokpost.com/world/1589702/cambodian-filmmaker-faces-deportation-from-thailand>.

[17] International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), adopted December 16, 1966, G.A. Res. 2200A (XXI), U.N. Doc. A/6316, ratified by Thailand, Art. 14(3).

[18] Thailand Criminal Procedure Code, 1934, B.E. 2477, Section 13.

[19] Thailand Child Protection Act, 2003, B.E. 2546, Section 22.

[20] Thailand Juvenile and Family Court and Juvenile and Family Case Procedure Act, 2010, B.E. 2553, Section 70 and 72.

[21] Thailand Juvenile and Family Court and Juvenile and Family Case Procedure Act, 2010, B.E. 2553, Section 73.

[22] Thailand Juvenile and Family Court and Juvenile and Family Case Procedure Act, 2010, B.E. 2553, Section 70, 72, 73, and 78.

[23] Thailand Criminal Procedure Code, 1934, B.E. 2477, Section 90.

[24] U.N. Human Rights Council, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review Thailand, U.N. Doc. A/HRC/33/16, July 15, 2016, para. 158.37, 158.70, 158.145, 158.146, 158.151, 158.152, 158.154.

[25] UPR Info, "*Highlights of Thailand's implementation of recommendations and voluntary pledges under the second cycle of the Universal Periodic Review 2016-2018 (Mid-term update)*", https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_25_-_may_2016/thailandimplementation2ndcycle.pdf, p.9.

[26] National Human Rights Council of Thailand, "Report No. 5/2560 on right to benefit from public health service and welfare from the state related to right and personal status in case of access to public health service of urban refugees and asylum seekers", 2017, http://library.nhrc.or.th/ulib/document/report/report2560_5E.pdf.

[27] *Ibid*

[28] Rapeepong Suphanchaimat et al., Health status and healthcare access amongst urban refugees in Greater Bangkok, Thailand, 2019-2020: policy analysis and unmet need survey, International Health Policy Program Foundation, Nonthaburi, December 1, 2020, pp.69.

[29] Thana Boonlert, "Protecting Asean's most vulnerable," Bangkok Post, November 2, 2019, <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/1785419/protecting-aseans-most-vulnerable>

[30] GEM, "Building Bridges, Not Walls", 2019, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265866>, p. 44.

[31] Save the Children and World Education, "Pathways to a Better Future: A Review of Education for Migrant Children in Thailand", 2014, <http://thailand.worlded.org/wp-content/uploads/2016/04/MESR-Policy-Brief.pdf>, p. 2.

[32] United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, "The hidden crisis: Armed conflict and education", 2010, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190709>

[33] United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and Sustainable Development Goals, Migration, "Displacement and Education: Building Bridges, Not Walls", 2019, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265866>, p. 44.

[34] CERD, General Recommendation on Discrimination Against Non-Citizens, para. 29.

[35] CERD, Concluding Observations on the Tenth to Thirteenth Periodic Reports of Israel, U.N. Doc. CERD/C/ISR/CO/13, June 14, 2007, para. 26.

[36] Thailand Immigration Act, B.E. 2522, 2017, Section 34.

[37] Siam Legal International, "Labor Protection for Illegal Foreign Workers in Thailand," H.G. Legal Resources, <https://www.hg.org/legal-articles/labor-protection-for-illegal-foreign-workers-in-thailand-36722>

[38] Regulation of the Office of the Prime Minister on the Screening of Aliens who Enter into the Kingdom and are Unable to Return to the Country of Origin B E 2562, December 25, 2019.

[39] Asylum Access Thailand, "*Analysis of COVID-19 Impact and Rapid Need Assessment Household Survey*", June 2020, https://drive.google.com/file/d/1h5ZADNKDqjTt7F1aKmnKyuDyr_UK7UvZ/view

[40] Cabinet Resolution of January 26, 2021 allowing detainees from 3 neighboring countries to be released and work, http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2564/E/035/T_0046.PDF

